

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ερμηνεία του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου

Ενότητα: 1

Χρήστος Καρακόλης

Τμήμα Θεολογίας

1. Κατά Ιωάννην και συνοπτικά ευαγγέλια

Το Ιω. διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό από τα συνοπτικά ευαγγέλια τόσο ως προς τη χρονική διάρκεια της δημόσιας δράσης του Ιησού, όσο και ως προς τον γεωγραφικό εντοπισμό της. Ενώ τα συνοπτικά ευαγγέλια παραθέτουν ένα μόνο ταξίδι του (ενήλικα) Ιησού στα Ιεροσόλυμα, στο Ιω. ο Ιησούς ταξιδεύει επανειλημμένως μεταξύ Γαλιλαίας και Ιουδαίας. Εξάλλου, ενώ στα συνοπτικά ευαγγέλια η δράση του Ιησού διαρκεί έως ένα έτος το πολύ, στο Ιω. διαρκεί τουλάχιστον δύο ή και περισσότερα έτη, αφού ο τέταρτος ευαγγελιστής αναφέρει τρία Πάσχα (2,13· 6,4· 11,55). Διαφέρει επίσης η ημερομηνία του θανάτου του Ιησού μεταξύ Ιω. και συνοπτικών ευαγγελίων. Ενώ κατά τα τελευταία ο Ιησούς σταυρώνεται ανήμερα του ιουδαϊκού Πάσχα, το Ιω. τοποθετεί τον θάνατό του κατά την παραμονή της εορτής αυτής (πβλ. 18,28· 19,31).

Και από φιλολογικής πλευράς το Ιω. διαφοροποιείται σε πολύ μεγάλο βαθμό σε σχέση με τα συνοπτικά. Το Ιω. περιλαμβάνει πολλές εκτενείς ομιλίες του Ιησού που περιστρέφονται γύρω από τα ίδια θέματα. Τα θαύματα του Ιησού λειτουργούν ως αφορμές για τις ομιλίες του (π.χ. κεφ. 6) και είναι πολύ εντυπωσιακότερα στο Ιω. από ό,τι στα συνοπτικά (π.χ. 11,39: ο Λάζαρος βρίσκεται πριν από την ανάστασή του ήδη τέσσερις ημέρες στον τάφο· 2,6: μια τεράστια ποσότητα νερού (480-720 λίτρα) μετατρέπεται σε κρασί).

2. Συγγραφέας

Η αρχαιότερη πληροφορία σχετικά με τον συγγραφέα του ευαγγελίου που μας είναι γνωστή παραδίδεται στο έργο του Ειρηναίου Λυώνος «Κατά Αιρέσεων». Σύμφωνα με αυτό συγγραφέας του ευαγγελίου υπήρξε ο Ιωάννης, υιός του Ζεβεδαίου και ένας από τους δώδεκα μαθητές του Ιησού. Μάλλον η παράδοση αυτή αντλεί την εν λόγω πληροφορία από το κεφ. 21, σύμφωνα με το οποίο ο «μαθητής ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς» προσδιορίζεται ως ο συγγραφέας του ευαγγελίου (21,24) και στο οποίο υπάρχει η μόνη αναφορά στους δύο υιούς του Ζεβεδαίου (21,2). Ίσως όμως και να ταυτιζόταν ο υιός του Ζεβεδαίου με τον γνωστό στη Μικρά Ασία (Έφεσο) πρεσβύτερο Ιωάννη, στον οποίο ενίοτε αποδίδεται η συγγραφή του Ιω.

Από το περιεχόμενο του ευαγγελίου δεν θεμελιώνεται η άποψη ότι ο συγγραφέας του υπήρξε αυτόπτης και μαθητής του Ιησού. Το κήρυγμα της «βασιλείας του Θεού», που κατά τη μαρτυρία των συνοπτικών ευαγγελίων βρισκόταν στο επίκεντρο του κηρύγματος του Ιησού απουσιάζει σχεδόν ολοκληρωτικά στο Ιω. (μόνο 3,3.5). Αντίθετα, ο Ιωάννης Ιησούς θέτει στο επίκεντρο του κηρύγματός του τον εαυτό του (πβλ. κυρίως τα λόγια «ἐγώ εἰμι» [6,35· 8,12· 10,7.11· 11,25· 14,6· 15,1]).

Ο τέταρτος ευαγγελιστής φαίνεται, αντίθετα, ότι έχει σημαντική χρονική απόσταση από τη δραστηριότητα του Ιησού, την οποία και ερμηνεύει υπό πνευματική προοπτική. Επειδή μάλιστα χρησιμοποιεί ιουδαϊκές παραδόσεις, πιθανότατα ήταν και ο ίδιος Ιουδαίохριστιανός.

3. Κοινότητα

Πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι το Ιω. απευθύνεται σε μια εθνοχριστιανική κοινότητα, αφού ο ευαγγελιστής επεξηγεί επανειλημμένως στους αναγνώστες του τα ιουδαϊκά έθιμα στα οποία αναφέρεται (2,6· 11,55· 18,28· 19,40), εβραϊκές και αραμαϊκές λέξεις μεταφράζονται στα ελληνικά (1,38.41.42· 4,25 κ.ά.), ενώ ακόμη και η διαμάχη μεταξύ Ιουδαίων και Σαμαρειτών δεν θεωρείται γνωστή (4,9). Τέλος, η συζήτηση σχετικά με την αναγκαιότητα της τήρησης του Νόμου έχει απολέσει πλέον τη σημασία και την επικαιρότητά της.

Αντίθετα, φαίνεται ότι η ιωάννεια κοινότητα προέρχεται από τον ιουδαιοχριστιανικό χώρο. Το ότι τρεις φορές (9,22· 12,42· 16,2) αναφέρεται ο αποκλεισμός από την κοινότητα της συναγωγής ως συνέπεια της μεσσιανικής ομολογίας στον Ιησού φανερώνει ότι το συγκεκριμένο πρόβλημα απασχολούσε έντονα την κοινότητα. Ωστόσο, κατά τον χρόνο συγγραφής του ευαγγελίου η ρήξη φαίνεται να έχει πλέον ολοκληρωθεί, όπως φαίνεται από τις αποστασιοποιημένες αναφορές περί «Ιουδαίων», οι οποίοι μάλιστα παρουσιάζονται ως αντίπαλοι του Ιησού.

Στο κεφάλαιο 21, που αποτελεί εκ των υστέρων προσθήκη στο αρχικό κείμενο του ευαγγελίου, μια ομάδα μελών της ιωάννειας κοινότητας υπογραμμίζει την αξιοπιστία της μαρτυρίας του αγαπημένου μαθητή (21,24· πβλ. 19,35). Το στοιχείο αυτό προδίδει την ανάδυση μιας νέας αντιπαλότητας. Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι εν προκειμένω αμφισβητείται η χριστολογική ομολογία, της οποίας κατεξοχήν μάρτυρας κατά το κεφ. 21 είναι ο αγαπημένος μαθητής. Μάλιστα, στην κοινότητα φαίνεται ότι έχουν κάνει την εμφάνισή τους ορισμένοι Χριστιανοί (ίσως δοκητικού προσανατολισμού;) που αμφισβητούν τη σωτηριώδη σημασία του σταυρικού θανάτου του Ιησού Χριστού. Ακριβέστερες πληροφορίες περί αυτών διασώζονται στη μεταγενέστερη Α΄ Επιστολή Ιωάννου.

4. Τόπος και χρόνος συγγραφής

Ως πιθανοί τόποι συγγραφής του Ιω. προβάλλουν στην έρευνα η Μικρά Ασία (Έφεσος) και η Συρία. Υπέρ της Μικράς Ασίας συνηγορούν κυρίως η αρχαία εκκλησιαστική παράδοση και ο υποφώσκων αντιδοκητισμός του ευαγγελίου. Υπέρ της Συρίας συνηγορεί ο υπονοούμενος ανταγωνισμός με το κίνημα του Ιωάννη του Βαπτιστή, καθώς και οι πιθανές επαφές της ιωάννειας κοινότητας με τους Σαμαρείτες (κεφ. 4).

Υπολογίζεται ότι βάσει της ανεπτυγμένης χριστολογίας του ευαγγελίου, αλλά και της αρχαιότατης χειρόγραφης παράδοσής του αυτό συνεγράφη στα τέλη του 1ου ή στις αρχές του 2ου αιώνα (περίπου μεταξύ 90 και 110 μ.Χ.).

5. Περιεχόμενο

1,1-18	Πρόλογος (ύμνος του Λόγου)
1,19-51 μαθητών	Ο Βαπτιστής ως μάρτυρας του αποκαλύπτοντος τον Θεό Ιησού, κλήσεις
2,1-12,50	Η αποκάλυψη του Ιησού ενώπιον του κόσμου
13,1-17,26	Η αποκάλυψη του Ιησού ενώπιον των δικών του ανθρώπων
18,1-20,29 Ανάσταση)	Η ύψωση και ο δοξασμός του αποκαλύπτοντος τον Θεό Ιησού (Πάθος και
20,30-31	Ο σκοπός του ευαγγελίου
21,1-25	Κεφάλαιο που προστέθηκε εκ των υστέρων κατά τη συντακτικ ή διαδικασία

Στο κείμενο του Ιω. ανιχνεύονται ορισμένες συντακτικές προσθήκες. Έτσι, η ιστορία του Ιησού και της μοιχαλίδας (7,53-8,11) προσιδιάζει μάλλον στο ύφος των συνοπτικών ευαγγελίων, ενώ απουσιάζει από τα αρχαιότερα χειρόγραφα, πράγμα που σημαίνει ότι αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη στο αρχικό κείμενο του ευαγγελίου. Επίσης και η σημείωση του 4,2 ότι δεν βάπτιζε ο ίδιος ο Ιησούς παρά μόνον οι μαθητές του (πβλ. 3,22) θα μπορούσε να αποτελεί μεταγενέστερη διορθωτική παρέμβαση.

Οι περισσότεροι ερευνητές συμφωνούν στο ότι ολόκληρο το κεφ. 21 αποτελεί επίσης συντακτική προσθήκη στο αρχικό κείμενο του ευαγγελίου. Αυτό φαίνεται από την ύπαρξη δύο επιλογών (20,30-31 / 21,25), καθώς επίσης και από την ταύτιση μεταξύ αγαπημένου μαθητή και ευαγγελιστή, ο θάνατος του οποίου υπονοείται στο 21,23. Ίσως περαιτέρω δείγματα συντακτικών παρεμβάσεων να είναι η απροσδόκητη επέκταση του αποχαιρετιστήριου λόγου στο 15,1 (μετά το 14,31) και η κατακλείδα της ομιλίας του άρτου (6,51γ-58 με αναφορά στην Ευχαριστία). Επίσης το ασύνδετο του 6,1 με τα όσα αφηγηματικά προηγούνται θα μπορούσε να προδίδει κάποια μετάθεση υλικού μέσα στο κείμενο.

Το ευαγγέλιο αρχίζει με τον πρόλογο και ολοκληρώνεται με μια δήλωση σχετικά με τον σκοπό της συγγραφής του. Ο συγγραφέας σε κάθε σημείο του κειμένου του έχει την τάση να παραπέμπει προς διάφορα άλλα σημεία του (ενδοκειμενικότητα). Επίσης αφηγείται εκτενείς δραματικές σκηνές (κεφ. 9), χρησιμοποιεί πολυσήμαντες έννοιες (π.χ. «υπάγω» 7,34· 8,21) και ρήσεις του Ιησού που μπορούν να γίνουν κατανοητές μόνο υπό μεταπασχάλια προοπτική (π.χ. 2,19), και ερμηνεύει τα γεγονότα που διηγείται μέσω της επιλεκτικής εισαγωγής σύντομων σχολίων. Τέλος, συχνά χρησιμοποιεί δυαλιστικές παραστάσεις, όπως φως και σκότος.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Χρήστος Καρακόλης, 2015. Χρήστος Καρακόλης. «Ερμηνεία του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου. Ενότητα 1». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/THEOL101/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

